

METODERAPPORT SKUP 2020

Av: Thomas Frigård, Raumes (nå Kommunal Rapport), medlem av Pressens offentlighetsutvalg og medlem av fagrådet i Senter for undersøkende journalistikk

INNHold:

Innledning:	Side 1
Bakgrunn:	Side 1
Organisering av prosjektet:	Side 3
Arbeidsinndeling:	Side 4
Problemstillinger:	Side 4
Rettstilstanden/rettergang innen rimelig tid:	Side 4
Metode:	Side 5
Funn:	Side 9
Støtte/samarbeid:	Side 10
Publiseringer:	Side 10
Oppsummering:	Side 12

INNLEDNING

I artikkelserien «Når forbryterne slipper straff» har Raumnes gjennomgått samtlige straffedommer i Øvre Romerike tingrett for årene 2016, 2017 og 2018. Målet med artikkelserien var å kartlegge omfanget av strafferabatt lovbrøytene får grunnet for lang saksbehandlingstid hos enten påtalemyndigheten, domstolen eller i begge instanser. Artikkelserien var en del av [«Grave lokalt»-prosjektet til Landslaget for lokalaviser \(LLA\)](#), et prosjekt som undertegnede ledet, vi mottok prosjektstøtte fra Fritt Ord, og vi samarbeidet med det nyetablerte Senter for undersøkende journalistikk (SUJO) i Bergen. [Denne artikkelserien ble det første journalistiske prosjektet SUJO leverte.](#)

BAKGRUNN

I perioden 2014 til 2018 har antall [meddommersaker som landets 63 tingretter har behandlet variert fra drøyt 12 000 til drøyt 15 000 i året](#). I årsrapportene til Domstoladministrasjonen og Politidirektoratet får offentligheten innsikt i hvor lang saksbehandlingstiden har vært i hver av disse offentlige instansene. En helhetlig oversikt over tidsbruken i straffesakskjeden, fra etterforskning til domsavgjørelse, finnes imidlertid ikke. Det finnes heller ingen oversikt over omfanget av strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid, ei heller hvor mange ganger saksbehandlingstiden i straffekjeden er så lang at den bryter den tiltaltes menneskerettigheter.

Gjennom det daglige virket som journalist i lokalavisa har jeg i en årrekke hentet ut dommer fra tingretten der de straffedømte ble gitt redusert straff fordi enten politiet, domstolen eller begge instanser har brukt uforholdsmessig lang tid i sin saksbehandling. Dette innebærer at bevisste prioriteringer, knapphet på ressurser, feil, slurv eller andre forhold fører til at en rekke lovbyggere rent straffemessig slipper billigere unna fordi myndighetene ikke oppfyller gitte saksbehandlingskrav. En rekke ganger er sågar saksbehandlingen så sendrektig at den strider med grunnleggende demokratiske rettigheter, ved at saksbehandlingstiden bryter grunnloven og menneskerettighetene om rett til rettergang innen rimelig tid. ([Grunnloven §95](#) og [EMK artikkel 6](#)).

Avhengig av omfanget kan det være grunnlag å anse denne formen for strafferabatt som et alvorlig problem innenfor strafferettspleien, og det oppleves som underlig at myndighetene ikke sørger for å samle tilgjengelig data for å skaffe seg en oversikt over omfanget av strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid, og enda mer besynderlig mener jeg det er at myndighetene heller ikke ser noen grunn til å samle tilgjengelig data for å skaffe seg en oversikt over hvor ofte staten bryter grunnleggende demokratiske rettigheter hvert år. Dataene ligger der, men ingen samler dem i en statistisk oversikt.

Dette opplever jeg som unnfalighet fra norske myndigheter, og dette er en problemstilling som bør belyses både for å opplyse ansvarlige politikere og norsk offentlighet.

Med dette som bakgrunn bestemte jeg meg for å starte et journalistisk prosjekt for å undersøke saksbehandlingstiden i samtlige meddommersaker i Øvre Romerike tingrett de siste tre år.

ORGANISERING AV PROSJEKTET

Det første skrittet var å kontakte Riksadvokaten for å høre hva de tenkte om min prosjektidé. Her snakket jeg med førstestatsadvokat hos Riksadvokaten, Harald Strand. Han bekreftet at norske myndigheter ikke har noen oversikt over verken den totale saksbehandlingstiden i straffesakskjeden, eller antall dommer med strafferabatt til domfelte grunnet lang saksbehandlingstid. Strand oppmuntret meg til å sette i gang med prosjektet med følgende uttalelse: *«Jeg hadde satt pris på om du gikk i gang med et prosjekt hvor du måler antall saker med strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid. Det vil være verdifull informasjon for oss»*.

Deretter tok jeg kontakt med sorenskriveren i Øvre Romerike tingrett for å be om innsyn i samtlige strafferettsdommer i meddommersaker de siste tre årene. Sorenskriveren var svært positiv til prosjektet, og han uttalte umiddelbart at han ønsket å legge til rette for at jeg skulle få tilgang til det jeg ønsket. Tingretten ønsket i utgangspunktet å være varsomme med å sende dommene på e-post, og en utfordring som ble presentert var at dommene lagres i PDF-format, og for den angitte tidsperioden hadde tingretten avsagt over 700 avgjørelser, til sammen over 5000 sider med dokumenter.

Sorenskriveren foreslo at jeg fikk tilgang til pressemappe som var arkivert i tingretten, og at jeg han ga meg et «kontor» hvor jeg kunne gjennomgå dommene en etter en. Jeg fikk også tilgang til en kopimaskin for å kunne kopiere et utvalg av dommer jeg måtte ønske å ta med meg. Det skulle raskt vise seg at jeg fikk behov for å kopiere store mengder av dommene for å få muligheten til å gjennomgå dokumentmengden hjemme på kveldstid, da jeg midt i prosjektet valgte å takke ja til en journaliststilling i Kommunal Rapport.

Da avtalen med tingretten i boks, var det i realiteten bare å sette i gang med den viktigste delen av arbeidet, gjennomgangen av totalt 699 straffedommer. Totalt måtte jeg lese gjennom drøyt 5000

sider med rettsdokumenter før jeg kunne evaluere mine funn. Men, før jeg tok fatt på researchen fant jeg det som vesentlig å dele inn prosjektet i ulike faser, og definere aktuelle problemstillinger for å lettere avgjøre hva jeg søkte etter i dommene:

ARBEIDSINDELING

Jeg delta prosjektet Inn i fem ulike faser:

- 1) Research-fase
- 2) Evaluering av funn
- 3) Fra funn til journalistikk, jakten på caser
- 4) Skrivefasen
- 5) Publiseringsplan

PROBLEMSTILLINGER

Jeg hadde en arbeidshypotese om at jeg ville finne strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid i rundt én tredjedel av dommene, denne hypotesen var utelukkende basert på erfaring og inntrykk fra mitt regelmessige arbeid med krimjournalistikk og dommer fra tingretten. Jeg stilte deretter opp følgende problemstillinger jeg ønsket å finne svar på i prosjektet:

- Hvor stor andel av dommene gis det strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid?
- Hvor mange års fengselsstraff blir hvert år gitt i rabatt
- Hvor mange ganger bryter myndighetene tiltaltes menneskerettigheter hvert år?
- Hvordan påvirker strafferabatten et politisk omstridt tema som fengslingskøer?
- Flere partier krever straffeskjerpelser i straffeloven, men utnyttes straffenivået i dagens lovgivning?
- Hvordan påvirker strafferabatten de fornærmede?
- Hvordan påvirker strafferabatten de domfelte?

RETTSTILSTANDEN/RETTERGANG INNEN RIMELIG TID

Både [Grunnlovens §95](#) og [EMK artikkel 6](#) sikres borgerne en rettergang innen rimelig tid. Dette er et bærende rettsprinsipp i et demokratisk samfunn. I henhold til [straffelovens §78 bokstav e](#) er lang saksbehandlingstid definert som en formildende omstendighet som utgjør en tilleggsbelastning for tiltalte. Dette skal tas hensyn til ved straffeutmålingen.

Spørsmålet om når saksbehandlingstiden er så lang at den utløser strafferabatt er basert på skjønn ut ifra hvor lenge saken har ligget inaktiv, såkalt *liggetid*. Høyesterett avsa i januar 2016 en storkammerdom som gir konkrete føringer for når *lang liggetid* i straffesaker forligger. Her kom Høyesterett fram til at inaktivitet i sju til åtte måneder skal gi strafferabatt. Hvor mye strafferabatt som skal gis avhenger av flere forhold i saken, og her benytter dommerne skjønn.

Høyesterett har også konkludert med at for at det skal konstateres brudd på EMK artikkel 6, må det konstateres en total inaktivitet i saken på minst ett år. Dette er etablert rettspraksis, noe som også

blir presisert i dommene. Når det konstateres brudd på EMK artikkel 6, skal det, slik det blir formulert i dommene, gis et ikke ubetydelig fradrag i straffen.

Det presiseres at vi i dette prosjektet utelukkende har registrert strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid og brudd på EMK der dette eksplisitt har blitt presisert i dommene.

METODE

Alle 699 dommene måtte jeg lese gjennom manuelt. Jeg registrerte de dommene der det poengtert at tiltalte fikk strafferabatt på grunn av lang saksbehandling i en Excel-fil. Jeg lagde et eget ark for hvert av årene jeg undersøkte, og jeg fylte 12 kolonner i hvert ark med data fra dommene.

Kolonnene inneholdt følgende informasjon (jeg har i denne kopien sladdet navnene på de domfelte):

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
1	DATO	SAK	DOMFELTE	SAKSNUMMER	BEHTID POL	BEHTID DON	RABATTMNE	IDØMT	STRAF	KOMMENTAR	EMK	POENGTERT	ANTALL DOMME	KVINNE
2	22.03.2018	SEKSUELL HANDLING UAKTSOM	[REDACTED]	17-171623MED-OVR	12	5	4	1,5	BET		1	2		
3	22.03.2018	KJØRING DØD	[REDACTED]	17126891MED-OVRO	7	10	0,5	0,5	UBET			3		
4	22.03.2018	MOMSSVINDEL	[REDACTED]	17-167716MED-OVR	12	12	2	10	UBET		1	4		
5	15.03.2018	MISHANDLING EGNE BARN	[REDACTED]	17-126961MED-OVR	6	8	7	0	SAMF			7		
6	12.03.2018	FYLLEKJØRINGX2 FYLLEKJØRI	[REDACTED]	16-075400MED-OVR	18	18	1	1,5	UBET/BET			11		
7	05.03.2018	NG	[REDACTED]	17-113793MED-OVR	5	5	0,1	1	UBET			14		
8	05.03.2018	RUSKJØRINGX2	[REDACTED]	17-113824MED-OVR	4	10	1,5	0	SAMF		1	15		
9	01.03.2018	VOLD POLITI	[REDACTED]	17-1137819MED-OVF	6	6	0	0	BOT REDUSERT			20		
10	01.03.2018	NARKO	[REDACTED]	17-167747MED-OVR	12	12	4	19	UBET			21		
11	17.02.2018	VOLD	[REDACTED]	17-018677MED-OVR	2	12	1,5	1	UBET			24		
12	15.02.2018	VOLD FYLLEKJØRI	[REDACTED]	17-113802MED-OVR	12	12	1	1	UBET			27		
13	08.02.2018	NG	[REDACTED]	17-030886MED-OVR	4	12	0,3	1	UBET			30		
14	06.02.2018	NARKO SMUGLING RAN	[REDACTED]	17-113833MED-OVR	8	8	3	18	UBET			32		
15	05.02.2018	BILKJØRING I RUS	[REDACTED]	16-172146MED-OVR	2	15	4	8	UBET/4BET		1	33		
16	05.02.2018	SEKSUELL OMGANG195 TRUSSEL POLITI KJØRTE NED	[REDACTED]	17-087939MED-OVR	24	8	6	30	UBET/24BET			34		
17	31.01.2018	SYKLIST FORSIKRINGSSVIN	[REDACTED]	17-091163MED-OVR	4	8	0,5	1	UBET			37	1	
18	30.01.2018	DEL BIL FARLIG	[REDACTED]	17-098521MED-OVR	7	8	2	9	UBET			38		
19	25.02.2018	KJØRING I RUS	[REDACTED]	17-094826MED-OVR	3	9	1	2	BET			41		
20	22.02.2018	RUSKJØRING	[REDACTED]	17-094786MED-OVR	6	6	0,3	1	UBET			43		
21	22.02.2018	RUSKJØRING	[REDACTED]	17-088117MED-OVR	6	6	1	1	BET			45		

- Domsdato
- Sakens art, straffetype
- Tingrettens saksnummer
- Målt behandlingstid hos påtalemyndigheten
- Målt behandlingstid i domstolen
- Antall måneder redusert fengselsstraff på grunn av lang saksbehandlingstid
- Idømt straff

- Hva slags straff ble gitt, betinget, ubetinget, bot, samfunnsstraff
- Bemerket det i dommen at saksbehandlingstiden brøt med EMK? 1 = ja
- Nummer på dom, ble kun brukt for å lettere identifisere dommen.
- Kvinne. Stor overvekt av menn som blir dømt. (Jeg ønsket derfor å se hvor mange kvinner som fikk strafferabatt. Kanskje kunne dette bli en sak, men ideen ble forkastet).

Slik leste jeg dommene:

Dommene lå arkivert i 14 forskjellige permer, omtrent delt opp kvartalsvis hvert år. Jeg valgte nummerere dommene i hver perm for å lettere holde orden. Jeg satte fortløpende et stigende nummer på forsiden av hver dom, og hvis det viste seg at dommen inneholdt strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid merket jeg mitt påførte nummer i kolonnen for dette i datafila. Skulle jeg måtte gå tilbake og finne dommene hadde jeg et nummer å forholde meg til, og jeg hadde en dato. Dermed var det relativt mye lettere å hente ut en dom jeg skulle kikke nærmere på i ettertid. Deretter fylte jeg de resterende 11 kolonnene i research-arket med informasjonen jeg søkte etter.

Strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid: Dette er definert i straffeutmålingen, og dette ligger helt bakerst i dommene. Jeg startet dermed med å finne kapittelet for straffeutmåling for å finne ut av om det var gitt strafferabatt i saken. Jeg registrert kun de sakene der det eksplisitt ble bemerket i dommene at saksbehandlingstiden var så lang at det førte til strafferabatt. Jeg tok dommen ut av bunken og fylte inn funnene i dommen i research-fila. For å få kunne fylle inn de resterende kolonnene i research-fila måtte jeg lese gjennom hele dommen.

Saksbehandlingstiden hos påtalemyndighet og i domstol: Jeg hadde en ambisjon om å finne ut av den eksakte saksbehandlingstiden hos både påtalemyndighet og domstol i de dommene som var beheftet med strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid, men dette måtte jeg tidlig gi slipp på. I for mange av dommene er det ikke angitt nøyaktig når politiet startet sin etterforskning, når tiltale ble tatt ut, og når saken ble oversendt til retten. Det er heller ikke alltid nøyaktig angitt når domstolen mottok saken til beramning, og dermed var det vanskelig å komme med valide tall for denne variabelen. Jeg valgte å benytte skjønn, som innebar at de dommene som ikke inneholdt nøyaktige angivelser for hvor lenge sakene hadde ligget i de forskjellige instansene, så valgte jeg å gi halve saksbehandlingstiden til hver instans. Dermed blir det endelige tallet for unøyaktig, og funnene for denne variabelen ble aldri dratt fram i publiseringene.

Lengden på fengselsrabatten som ble gitt: Dette var den mest kompliserte målingen jeg utførte i dette prosjektet. Denne informasjonen finner man i straffeutmålingen i dommene, og her angir dommerne alltid et utgangspunkt for straff, deretter tar dommerne for seg formildende forhold, og her kan flere forhold komme inn. Det er ikke alltid like klart angitt i dommene hvor mye av strafferabatten som er gitt på grunn av lang saksbehandlingstid, så her måtte jeg i enkelte dommer ty til skjønn basert på hva som kom fram i andre dommer. Det bemerkes at det i publiseringen rundt lengden på strafferabatten som ble gitt i løpet av ett år ble tydelig opplyst at tallet vi opererte med på ingen måte var et nøyaktig tall, kun en tendens. I de aller fleste dommene var det imidlertid bare ett formildende forhold, og det var strafferabatt. I disse sakene var det enkelt å fastslå lengden på strafferabatten. I dommene vises det til at straffen reduseres med x antall måneder eller uker ut ifra

straffens utgangspunkt. Strafferabatten som ble gitt i dommene ble deretter ført inn i den aktuelle kolonnen i research-fila.

Registrering av om saksbehandlingstiden brøt EMK: I de dommene det ble eksplisitt bemerket at saksbehandlingstiden var i strid med EMK markerte jeg dette i «EMK-kolonnen» i Excel-fila. Denne informasjonen kommer også fram i dommenes straffeutmåling. En typisk formulering som bekrefter at EMK er brutt er som følger: *«For forholdene i tiltalen av 14. desember 2015 er det snakk om kritikverdigg liggetid på anslagsvis et par år til sammen. Det er brudd på EMK som skal kompenseres ved straffeutmålingen».*

Svakhet: Når én journalist alene arbeider med et slikt prosjekt, ligger det åpenbart en metodesvakhet i at han alene tar uttrekk av opplysninger fra nesten 700 dommer uten at noen andre dobbeltsjekker funnene. For å minimalisere feilmarginen valgte jeg å sile ut de 50 sakene hvor jeg hadde registrert de største strafferabattene, og deretter leste jeg disse dommene helt på nytt. Dette var en kvalitetssikring av funnene, og det ble ikke oppdaget noen feilregistrering på om det var gitt strafferabatt eller ikke, men det ble oppdaget én feilregistrering på lengden av strafferabatten i én av sakene. Denne ble rettet opp. Arbeidet med å kvalitetssikre dataene ga meg en trygghet i at mine funn var valide.

Et levende kildekart: En annen sentral del av metodikken denne artikkelen er basert på er bruken av et levende kildekart. Jeg bygget opp en liste med godt over 30 aktuelle kilder til de sakene jeg la inn i den min tentative publiseringsplan. Jeg forsto raskt at så lenge jeg alene skulle kontakte og intervju samtlig av disse kildene, kunne det raskt gå surr i hvem jeg hadde snakket med og hvem jeg fortsatt skulle kontakte. Jeg opprettet en ny Excel-fil der jeg fylte radvis inn alle artiklene jeg så for meg i prosjektet i kolonne A, og i hver kolonne fylte jeg inn kildene jeg hadde planlagt i de enkelte sakene.

Deretter dannet jeg meg en fargekode for å holde styr på status for hver kilde:

- Rød: En kilde jeg fortsatt ikke hadde snakket med.
- Gul: En kilde jeg hadde intervjuet, men fortsatt ikke skrevet hans/hennes uttalelser inn i saken.
- Grønn: En kilde jeg hadde intervjuet, og uttalelsene var lagt inn i saken.
- Svart. En kilde jeg hadde valgt å forkaste.

Det levende kildekartet var et viktig metodiske grep. Ikke veldig innovativt, men det sikret meg en særdeles god oversikt over kildestatus i nåtid.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1	Sak	KILDER										
2	SAK 1 STRAFFERABATT	Fornærmet	Sorenskriver Gjerde		Professor Rui NOU: Ikke mer komplekse saker. Hva tenker han om strafferabatten som gis, og bruddene på EMK?	Forsvarer Røseid for domfelt			Forsvarer Tom-Daniel Karlstad			
3	SAK 2 STØRRELSE STRAFFERABATT		Forsvarer Røseid om lang saksbehandlingstid	advokatfor forsvarergruppen					Politiet dere gir 18 års fengselsfritt om Sorenskrive			
3	SAK 3 CASE	Domfelt	og tiltalte.									
4	SAK 3 CASE STRAFF, NÅ ANGREP HAN KVINNE I RULLESTOL	gjerningsmann og tidligere domfelt som fikk strafferabatt	Vitne og fornærmet. 46-åringen.									
4				Liv Gustavsen, Frp. Vitne.								
5	SAK 4 BRUDD EMK	Amnesty Beate Ekeløve-Slydal	NIM Anniken Barstad Waaler	Sorenskriver Gjerde					DA uttaler seg om budsjettet 2019			
5				Sorenskriver Gjerde kutt i budsjettene.					Politiet, dere bryter EMK?			Tilsyn PD Øst
6	SAK 5 FENGSELSVESENET	Krimomsorgen		Assisterende direktør i Kriminalsomsorgs direktoratet, Jan-Erik Sandlie.								
6	SAK 6 7500 SAKER OVER ETT ÅR GAMLE I POLITIET	Sorenskriver Gjerde	Riksadvokaten	Hertenberg politiet					Sverre Bromander, politijuristene			
7				Gamle politisaker nasjonalt ID, politikere. Rui	Rui (ville ikke)	Tilsyn Øst PD						
8	SAK 7 REAX POLITIKERE	Justiskomiteen	DP		Justisminister Tor Mikkel Wara							
9												
10												
11												
12		Saken er ferdig										
13		Saken er ikke skrevet										
14		Saken ikke forbeholdt										

Dagbok: Jeg opprettet også en Word-fil for å føre en enkel dagbok over hva jeg hadde gjort i prosjektet, og her førte jeg også de timene jeg jobbet kveld og natt. Dette var også til god hjelp for å holde en oversikt over progresjonen i arbeidet. Dagboka viser at jeg fikk tre gravedager i retten for å lese dommer, og jeg brukte til sammen 125 timer på kveldstid for å lese dommer og for å skrive ut deler av sakene.

Innsynskrav: I en av sakene benyttet jeg meg av §9 i offentlighetsloven for å få innsyn i sammenstilte opplysninger fra politiet. Jeg ba om innsyn i hvor mange uferdige straffesaker hvert enkelt politidistrikt hadde som henholdsvis var over tre måneder gamle, og som var over ett år gamle. I sakene som var over ett år gamle, og som endte med tiltale, var sannsynligheten stor for at det ville bli gitt strafferabatt. Årsaken til dette er at når saken allerede er over ett år, og det fortsatt ikke foreligger påtaleavgjørelse må man nødvendigvis legge til domstolens behandlingstid når tiltale tas ut. Normert tid i retten er tre måneder før saken er berammet, og da nærmer saken seg ett og et halvt år. Mange av saken vil dermed trolig ende med strafferabatt.

FUNN

Evalueringen av funnene fra researchen viste at:

2016:

- I 121 av 202 av sakene (når 18 frifinnelser er trukket fra) ble det gitt strafferabatt grunnet lang saksbehandlingstid. Dette er 60 % av sakene.
- Den totale strafferabatten var rundt 16 års fengsel.
- EMK ble ikke målt for 2016

2017:

- I 131 av 239 saker (14 frifinnelser er trukket fra) ble det gitt strafferabatt. Dette er 55 % av sakene.
- Den totale strafferabatten var omtrent 25 års fengsel.
- Saksbehandlingstiden brøt med EMK 31 ganger.

2018:

- I 104 av 214 saker (12 frifinnelser er trukket fra) ble det gitt strafferabatt. Dette er 49 % av sakene.
- Den totale strafferabatten var omtrent 14 års fengsel.
- Saksbehandlingstiden brøt med EMK 14 ganger.

I løpet av de siste tre årene har altså 57 prosent av straffesakene i meddommersaker i Øvre Romerike tingrett ført til strafferabatt til lovbyteren fordi myndighetenes saksbehandlingstid har vært for lang.

I 45 saker eller 10 % av sakene var saksbehandlingstiden så lang at den brøt med EMK artikkel 6.

Det er grunn til å konkludere med at straffenivået i den gjeldende straffeloven langt på vei ikke blir håndhevet på grunn av for lang saksbehandlingstid.

Norsk påtale- og rettspleie bryter regelmessig menneskerettighetene uten at dette registreres eller statistikkføres noe sted.

SAMARBEID

Vi søkte om prosjektstøtte fra Fritt Ord for å gjennomføre graveprosjekter, og «Når forbryterne slipper straff» var en av sakene som mottok midler fra Fritt Ord.

Mens jeg gjennomførte dette prosjektet var jeg ansatt av Landslaget for Lokalaviser (LLA) i en 20 prosent stilling for å lede LLAs «Grave lokalt-prosjekt», der vi veiledet rundt 20 lokalaviser med sine Fritt Ord-støttede graveprosjekter. «Når forbryterne slipper straff» inngikk som en del av «Grave lokalt»-prosjektet til LLA.

Gjennom mitt engasjement i LLA ble jeg invitert til åpningen av Senter for undersøkende journalistikk i Bergen høsten 2018, og jeg søkte umiddelbart om hospitering hos det nyetablerte senteret. Da senteret offisielt åpnet, var jeg allerede ferdig med research-fasen i mitt prosjekt. Sammen med redaktør Fred Gjestad og journalist Tommy Simon Norum i Raumnes reiste jeg til Bergen for å presentere mine funn, og mine tanker rundt aktuelle saker. Deretter skulle vi i fellesskap legge opp det videre arbeidet.

Senterleder Per Christian Magnus og Kristine Holmelid fungerte som reportasjeleder for meg, og jeg ble satt i kontakt med aktuelle kilder som kunne bidra til å føre prosjektet videre. SUJO bidro med å definere de aktuelle sakene i artikkelserien, de bidro med å finne aktuelle caser til sakene, de hjalp til med å identifisere aktuelle kilder i de forskjellige sakene, og de sørget for at vi fikk et samarbeid med NRK om en felles publisering av første sak i prosjektet. I dagene før første publisering foretok SUJO en felles line by line-sjekk sammen med redaktøren og meg for å luke ut alle mulige feil og uklarheter. Dette var en stor trygghet, særlig med tanke på at jeg så langt hadde stått for hele prosjektet alene.

[«Når forbryterne slipper straff» ble det første prosjektet til det nyåpnede SUJO](#), og vi fikk nasjonal oppmerksomhet ved at saken ble sendt som toppsak på Søndagsrevyen.

PUBLISERINGER

Her er en oversikt over sakene i artikkelserien. Nettsakene er imidlertid litt annerledes utformet enn publiseringene i papiravisa. I papiravisa er sakene beriket med faktabokser.

Første sak: [– At han slapp fengsel oppleves som en hån](#)

I denne saken tar vi for oss hovedfunnet i vår undersøkelse, nemlig at det ble gitt strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid i mer enn halvparten av alle straffesakene i Øvre Romerike tingrett de siste tre årene. Vi hentet fram en dom vi benyttet som case. I denne saken hadde to tidligere miljøarbeidere i kommunen tatt nøkkelen til sin tidligere klient, en funksjonshemmet mann, låst seg inn i hans bolig og stjålet bankkortet og alle pengene hans. Selv om de to gjerningsmennene tilsto i første avhør, ble saken ble liggende urørt både hos politiet og i domstolen. Saksbehandlingstiden brøt med EMK artikkel 6, og det endte med at begge gjerningsmennene fikk en så betydelig strafferabatt at de slapp fengsel. De pårørende til den fornærmede mannen opplevde strafferabatten som en hån mot sin sønn. Politiet viser til økt arbeidsbyrde i forbindelse med politireformen, og økt antall anmeldelser som forklaring på sendrektigheten. Domstolen viser til knappe ressurser. Professor i strafferett, Jon Petter Rui, mener funnene i artikkelserien svekker tilliten til politiet og påtalemyndighet, og han mener at funnene viser at straffenivået som Stortinget har vedtatt ikke blir håndhevet. Dette bidrar til å svekke legitimiteten og begrunnelsen for straff, mener professoren.

Andre sak: [Tingretten ga 55 års strafferabatt de tre siste årene](#)

I denne saken tar vi for oss funnene vi gjorde i forbindelse med lengden på strafferabatten som ble gitt hvert år. I saken benyttet vi samme case som i den første saken, men denne gangen lot vi den domfelte mannen fortelle hvordan han opplevde å få strafferabatt. Hans umiddelbare kommentar var at han følte at han slapp billig unna. Vi har intervjuet en lokal forsvarer som forteller om at mange domfelte opplever den lange saksbehandlingen som en tilleggsbelastning, og at de heller ville hatt strengere straffer enn å måtte sette livene sine på vent for å vente på at saken kommer opp for retten.

Tredje sak: [Fikk strafferabatt etter vold mot politiet, nå angrep han en kvinne i rullestol](#)

Denne saken oppdaget jeg takket være domsregisteret jeg hadde laget meg fra researchen. Da jeg satt på jobb en helgevakt fikk jeg inn tips om at en ung mann hadde angrepet en kvinne i rullestol, og at han skal ha angrepet både politiet og en annen mann i tillegg. Litt research førte til at jeg kom i kontakt med et vitne, en Frp-politiker, som også hadde bilde fra hendelsen. Da jeg fikk kjennskap til navnet til den mistenkte mannen, ringte det den bjelle. Jeg kunne huske navnet fra en dom jeg hadde registrert med strafferabatt. Et enkelt søk i min research-fil førte til at jeg hadde full oversikt over saken, og jeg kunne finne dommen hvor han tidligere ble gitt strafferabatt for å gå til angrep politiet. Takket være metodebruken kunne jeg legge en sak som ikke var planlagt inn i prosjektet.

Fjerde sak: [45 brudd på menneskerettighetene på to år](#)

I denne saken tar vi for oss funnene vi har gjort når det gjelder brudd på EMK artikkel 6. Amnesty International mener at tallene er helt uakseptable, og at dette går ut over innbyggernes tillit til rettssystemet. Sorenskriveren i Øvre Romerike tingrett peker på at ressursituasjonen har, og til dels er, slik at det har vært uunngåelig å unngå brudd på EMK. Politiet beklager sin restanse på behandlingen av saker.

Femte sak: [7500 lovbrytere kan slippe straff på grunn av lang saksbehandlingstid](#)

Denne saken dukket opp underveis i prosjektet. Da politiet i Øst ga meg innsyn i hvor mange straffesaker de hadde som var over et år gamle, bestemte jeg meg for å sende tilsvarende innsynskrav til samtlige politidistrikt i landet for å finne ut hvor mange saker de enkelte distriktene hadde som var over ett år gamle og som fortsatt ikke var påtaleavgjort. Jeg benyttet § 9 i offentlighetsloven for å få innsyn ved hjelp av en sammenstilling av opplysninger.

Sjette sak: [Lengre straffer utløser behov for flere fengselsplasser](#)

Soningskøene er for tiden historisk korte, og regjeringen slår seg på brystet. Men, hvordan ville situasjonen ha vært hvis ingen av lovbryterne hadde fått strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid? I denne saken utfordrer vi Kriminalomsorgen med våre funn, og konklusjonen er enkel: Lengre fengselsstraffer ville ha ført til behov for flere soningsplasser.

Sjuende sak: [Justisministeren vil redusere strafferabatten](#)

Daværende justisminister, Tor Mikkil Wara (Frp), var ikke fornøyd med de tallene artikkelserien til Raumnes avdekket. Han uttalte at det er viktig at strafferabatten reduseres, og han viste til at regjering arbeider med en effektivisering av rettspleien. Leder av Stortingets justiskomiteé, Lene Vågslid (Ap), mener imidlertid at det er regjeringens politikk som er årsaken til den betydelige strafferabatten som blir gitt.

OPPSUMMERING

HVA OPPNÅDDE VI MED ARTIKKELSERIEN?

Raumnes er en liten lokalavis med fem journalister. I denne artikkelserien mener vi at lokalavisen har tatt ansvar for å avdekke samfunnsforhold av nasjonal interesse. Gjennom artikkelserien satte vi en nasjonal problemstilling på sakskartet. Vi konfronterte ansvarlige myndigheter, domfelte og fornærmede, forsvarere, fagekspertene og organisasjoner med våre funn. Vi fikk synliggjort misforholdet på nasjonalt plan, ved at NRK tok tak i saken både med en egen nettpublisering og som hovedsak i Søndagsrevyen.

Vi avdekket følgende:

- Det vi mener å være et alvorlig misforhold når det gjelder straffesakspraksisen på Øvre Romerike.
- I mer enn hver andre straffesak i Øvre Romerike tingrett ble det gitt strafferabatt på grunn av lang saksbehandlingstid de siste tre årene.
- At myndighetene bryter grunnleggende menneskerettigheter en rekke ganger uten at dette får noen stor oppmerksomhet.
- I 45 av dommene de siste to årene, nesten 10 prosent av alle straffesakene, brøt saksbehandlingstiden med tiltaltes menneskerettigheter og Grunnloven.
- At 7500 ubehandlede straffesaker rundt omkring i landet ligger an til å gi gjerningspersonen strafferabatt.
- At redusert strafferabatt vil føre til behov for flere soningsplasser.

Oslo

13. januar 2020

Thomas Frigård

Vedlegg:

18 PDF-filer, som er et fullstendig utdrag av publiseringene i artikkelserien fra sak 1 til sak 7.

